

mijn standpunt inzake het kerkelijk vraagstuk in het algemeen het eenige is, dat de chr. geref. kerk haar pretentie laten kan, als n.l. haar argumentatie inzake 1892 juist is. Wat dezorzijs ontkend wordt.

Het verschil tusschen „X” en K. S. zal voor velen zijn, dat „X” liefde preekt, en K. S. niet. Het is een tragisch misverstand. Want X is niet nuchter, en K. S. probeert de dingen te zien zooals ze zijn. Verzoeken het woord „proberen” niet over te slaan.

K. S. beweert eenvoudig, dat X het met zijn algemeen inzicht inzake Christus' slechts aan één plaats doorgeven van het ambtelijk mandaat wel degelijk eens zou zijn, zoodra hij maar redeneeren moest. Dat is immers heel de onderbouw der chr. geref. kerk? Als DAT NIET WAAR is, dan worden alle psalmen van de voorvaders van X (b.v. van den „ouden Wisse”) tot een belaching:

Bring, Heer, al uw gevangenen weder...

(Gevangenen zijn natuurlijk de geloovigen onder een verkeerd instituut, o.m. het gereformeerd-kerkelijke. Beeld: Israël, ten deele nog in Babel. Zijn de koningen van Babel soms ambtsdragers vanwege den Messias geworden?)

Ja, dan wordt ook onderstaand rijmpje uit de chr. geref. kerk van zin beroofd:

Zie hier dan een klein register
Der getrouwen in ons land.
Als een antwoord aan den twister,
Dus verneemd, door Godes hand.
't Is Zijn werk! Aan Hem de lof!
's Heeren volk heeft dankens stof!
God zal nooit hun hoop beschemen:
Al het volk zal zeggen: Amen!

Ons arme volk wordt door zulke „leiders” niet geleid, maar gemorphineerd. Docent Wisse kent den term wel. Men ontwijkt de kwestie, leeft in oorlog, maar moffelt den eenen keer de oorlogsverklaringen weg achter de mouw van het kleed, waarin men optreedt onder de „stemmingmakers”, terwijl een week later misschien die oorlogsverklaringen weer dienst moeten doen, om de scheur als GODS WERK te doen zien, en de andere kerken tot „vijand” te verklaren (zie het rijmpje).

En als ik dan een standpunt verdedig, dat in den grond om irenisch werk roepen wil, dan komt een anonymus zijn ambtelijke zending verdedigen met stemmingmakerij. Stel u eens voor, dat Gal. 6:17 ondertekend was met „X”.....

K. S.

Orgelhistorische-Wirwar.

In het „Gedenkboek” der Ned. Herv. Gemeente van Maastricht komt — aldus bericht de heer Jan Zwart te Zaandam ons — op pag. 122 en 123 onder hoofdstuk IX „Eeredienst” het volgende voor:

„De oude Gereformeerde opvatting omtrent het orgel was, nuchter en grimmig, dat het overal moest worden afgebroken, omdat het alleen maar diende „om te doen vergeten wat men voorhenen gehoord had”. Gelukkig dat stedelijke magistraten (in Leiden h.v. Jan v. d. Hout) dezen ijver hebben beteugeld. Met name veroordeelden de preciezen het paren van zang en spel, omdat dan immers de goddelijke psalm door menschenkunst werd geprofaneerd, een „dom en onzedelijk geluyt” vond Voetius. Maar Constantijn Huygens, dichter en musicus, heeft het in een beroemd boekje geestig en waardig verdedigd en voorgesteld, dat „de psalm verkondigt synde, het orgel tien ofte twintich maten vooruyt een statighe inleydingh tot het gesang maecte om daarna het lied te vergeselschappen”.

Tot zoover bedoeld Gedenkboek. In verband hiermee schrijft de heer Zwart ons blad het volgende:

Dit is nu weer eens een echt gewirwar van alles door elkaar op gebied van kerkmuziek-historie, zooals men zoo vaak te hooren en te lezen krijgt van allerlei woord- en penvoorders, als ze het hebben over den vroegeren strijd der Gereformeerden tegen het Orgel. We noemen het daarom gewirwar, omdat hier in een paar regels, als in één adem gesproken wordt over een beweging, die echter duidelijk onderscheiden moet worden, zoowel naar tijdsorde als om haar principiële verschil, in twee-erlei fasen.

Zeër zeker was der oude Gereformeerden opvatting in den eersten tijd vlak na de Reformatie „nuchter”, als ze van oordeel waren, dat het maar beter was de orgels op den eerste weg te doen, te laten afbreken, maar „grimmig” — heeltemaal niet!

Geen moment van kwaadwilligheid hoeven wij den Gereformeerden van toen toe te dichten als ze van de hen tot niets nut dienende orgels, of laten we liever zeggen: orgel tjea, afwilden.

Wij zouden krek eender gedaan hebben, preciezen zoowel als rekkelijken.

Ten eerste omdat de orgelmuziek geen bestanddeel uit kon maken van hun vorm van eeredienst. Feitelijk was dit ook reeds het geval geweest met het orgel in de Roomsche kerk. De aanwezigheid toch van het orgel in Rome's liturgie was er niet een van strikt-noodzakelijke aard; maar te verklaren met zoovele andere insluipsels van dien tijd, uit motieven van wereldsche herkomst en inslag. Orgelspel tusschen de Roomsche liturgie gaf aan misbediening en Maria-verering een zelfde klank-decor, als waarvoor de stedelijke pijpers- en trompers-muziek bij kerkprocessies en volksoptochten zorgde. Beide dienden tot opluistering van allerlei ceremonieel en ter afwisseling van Priester-, Koor- en Volksgezang.

Met het afbreken van altaren, heiligenbeelden, koor-gestoelten en nog zooveel ander versiersel in de gezuiverde kerk verviel ook, zooals vanzelf spreekt, daad-

werkelijk alle orgelklank tegelijk met alles wat daarmee had saamgewerkt: hoog- en laagzangers, koraalknapen, zangmeesters en verdere „kerkediensers”, zooals orgelisten en orgelblazers.

Was dus de Gereformeerde afwijzing van het orgel, een voor hen „onnut ende overdadich” geworden kerkmeubel, volkomen begrijpelijk, temeer klemde dit als we ten tweede nagaan, dat geen orgel-speler in die jaren nog de kunst van het begeleiden verstond, zooals wij die beoefenen, n.l. met volstemmige grepen en accoorden, waar bovenuit een voor ieder duidelijk hoorbare melodienoot.

Tot kort voor 1640 had zelfs een man als Voetius nog nimmer gehoord van de mogelijkheid, dat een orgel als zoodanig gebruikt zou kunnen worden.

Maar niet alleen, dat een orgel, behalve volstrekt overbodig, daarbij nog impotent was (door de wijze van bespelen), een zingende schare te leiden en te sturen, ook de negeering van het zoogenaamde orgel-pijpen vóór en na den dienst der Gereformeerden, kunnen wij oppertbest verstaan en billijken als we ervan lezen, dat dit allernuttigst stond in den strengen of heilighgewekten toon hunner prediking. Want wat er alzoo „georgelt en gefugeert” werd, was nu juist geen stemmingsmuziek of gewijde kunst, zooals wij allicht geneigd zijn te denken, integendeel — de klachten over het toenmalig orgelspel-repertoire van „onkuysche liederen”, „aenstoel gevende deunen” en „wulpsche danserijen”, wettigen volmaakt de „nuchtere opvatting” onzer 16e eeuwse Gereformeerden, dat het maar beter was de orgels af te schaffen, daar ze toch maar dienden „om te doen vergeten wat men voorhenen gehoord had” of, zooals ze het ter Synode van Edam in 1574 uitdrukten: „ten eynde dat, het orgelspelen in die kercken naegelaten synde, die dienst der woirts Godels beter syn effect in die herten der menschen vercryge ende bewaert worde”.

Maar dat was allemaal in het eind der 16e eeuw, aan het begin der Reformatie-beweging.

Bij het memoreeren dezer orgelgeschiedenis hebben wij, zooals reeds gezegd werd, te bedenken, dat er twee fasen zijn, die nimmer ineen gestrengeld, maar scherp onderscheiden moeten worden.

De eerste fase, hierboven eenigermate geteekend, omvat zoo ongeveer het eind der 16e eeuw.

Zoo langzamerhand was het verzet tegen de orgels een zaak van ondergeschikt belang geworden, doordat in steel van de eerste praktijken, de orgelspelers hier en daar begonnen waren méér overeenstemming te brengen in hun concerteerend orgelspel bij den aanvang en het einde der Gereformeerde samenkomsten. Mede ook op aandrang van de diverse magistraten, die, gehoord de ingekomen klachten van Predikant en Kerkeraden, de orgelisten gelastten niets te spelen, dat aanstoot of ergernis kon verwekken, maar de Psalmen Davids aan te heffen „dan sus, dan soo”, „zeven tot acht malen”, „met verscheydene registeren al zwierende” — om een paar oude uitdrukkingen te noemen.

De tweede fase echter is van een geheel anderen inhoud en beteekenis.

Toen in 1640 Constantijn Huygens zijn bekend geschrift over het al of niet gebruik der orgels in de kerken uitgaf, was er tevoren in de muziek-evolutie een groote omkeer gekomen, met name in de kunst van harmoniseeren (generaalbas en accoordvorming).

Een verandering, die wij het duidelijkst kunnen verklaren door te zeggen, dat, waar voorheen de melodie bij het componeeren in het midden der stemmen gedacht en gelegd werd, deze naar boven in den top, de sopraan- of superius-partij gebracht werd.

Deze omzetting, van de koormuziek uitgaande, had tengevolge, dat in 't bijzonder het orgelspel zoo langzamerhand het vermogen kreeg (dat het nog heeft) om door duidelijk in de hoogte gelegde melodienoten, gestapeld op een willekeurig aantal tesamen harmonieën-vormende-ondertonen, stuur en steun te geven aan het gemeentegezang.

Door deze nieuwe wijze van bespelen, waardoor een orgel van nut kon zijn, kwam Huygens op de gedachte of het niet beter was, het bij den gemeentegedang te betrekken, daar het tot nog toe bij het aan- en afgaan des volks en bij de openbare wandelconcerten gebruikt werd.

Hij stelde zich van deze medewerking heel veel voor, omdat het met den gemeentegedang nu niet bepaald schitterend gesteld was, deels door de ongelukkige overzetting van Dathen's psalmwoorden op maten, die in muziek en dicht onderling tegen elkander streden, deels ook door de onkundigheid van den grooten hoop in 't zingen van heele en halve noten, die al te vaak tegen het rhythmisch gevoel der massa ingingen.

Huygens redeneerde daartoe zoo ongeveer aldus: Wat doet het orgel in de kerk? Zoo als het nu is, dient het enkel tot wat vermaak bij avondbespelingen, die niet meer zijn dan welgekozen tijdstippen om in duistere achterafhoeken allerlei ongerechtigd te laten geschieden; die van de kerk een marktvelde maken, enz. enz.

En wat het naspelen bij de kerkdiensten aangaat; de goëgemeente heeft er vrijwel geen erg in en weet van, begeerig en haastig als ze is, om na een paar uur dicht open gepakt gezeten te hebben, een goed heenkomen te zoeken.

Laten we mitsdien het orgel, zoo adviseerde hij ten slotte, in dienst stellen van het psalmgezing, trachtend zoodoende daarin verandering en verbetering te brengen. Ten opzichte van klankvolume is het heel wat beter geschikt een gemeente den toon als in den mond te leggen, dan een gewone voorzanger enz. enz.

Tegen deze inneming van het orgel onthandde de tweede strijd, dien we onzen Gereformeerden van half-zeventienhonderd zoo gaarne zien aangerekend (ten onrechte evenwel!) als grimmig, verwoed, en nog meer van zulke dynamische termen.

Eerstens meenden ze, dat het gemeentegedang zoo slecht nog niet was en alleen wat meer correctie behoefde van de zijde der muziekdeskundigen door middel van goede onderwijs-methoden voor het aanleeren van notenkennis en muzieksleutels. (Vandaar ook de Leeuw's pogingen om met één sleutel een eind te maken aan

allerlei „dolinghe” in den kerkzang — zie het muziek-onderwys vóór in de Psalmen).

En vervolgens waren zeer velen van oordeel, dat het orgel, eenmaal toegelaten bij de godsdienstoefening evenals dit in Roomsche tijd het geval was geweest, zich weer tot de oude praktijken zou zien geleend, temeer daar vele orgelisten „vijanden van den godsdienst” werden geacht en niet zeer hoog stonden aangeschreven vanwege hun in hoofdzaak stedelijke betrekkingen, die nog al veel speling en consideratie toelieten ten opzichte van hun handel en wandel op zedelijk en maatschappelijk gebied.

En tenslotte kwamen verscheidenen in verzet, omdat ze de aloude meening waren toegedaan, dat de zangmuziek boven alles primair moest blijven met het oog op de aan haar verbonden woorden en teksten en in geen geval oversteund, verdrukt of vervangen mocht worden door eenig geluid van instrumenten, welke dan ook. Vandaar, dat Voetius gewaagt van een „dom geluyt”. Een meening trouwens, die van alle tijden en nog in de Roomsche kerk domineert en niet bepaald grimmig-Gereformeerde of Calvijnsch te noemen is. Instrumentale medewerking moge geduld zijn geweest en nog worden — van huis uit was alleen de zang het erkende kind der Roomsche kerk, en het orgel maar bijwoner, een in gust en genade aangenomene.

Drieërlei bezwaren dus, die in het denken en gevoelen der dagen niet ongemotiveerd geacht kunnen worden, en volkomen duidelijk demonstreeren den weerzin onzer „precieze” Gereformeerden: den goddelijken psalm te laten profaneeren door een, ook in de oogen van een „rekkelijke”, als de Remonstrant De Joh. Wtenbogaert, „overdacht, ydel, onnut, periculoes, ontijdich en argerlijk” geacht begeleidend orgelspel „quansuyt tot het stuur van 't gesang der psalmen en de verwekking van devotie”.

Zullen we, 't zij dus nog eens beweerd, den vroegeren orgelstrijd in de 16e en 17e eeuw juist zien, dan moeten we, wil het geen gewirwar worden van verkeerde aantijgingen en veroordeelingen, allereerst letten op de verschillende tijden en omstandigheden, waaronder dat alles plaats greep en niet, zooals het Maastrichtse Gedenkboek deed, der Gereformeerden opvatting van 1574 op één lijn stellen met de veroordeeling der preciezen van 1640, want gold bij de eersten de aanwezigheid van het orgel in de kerk, bij de laatsten ging het tegen het orgel bij den gemeentegedang.

JAN ZWART.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Arbeids-gebed — Arbeids-gelofte.

III.

De vraag verdient de aandacht, of het voorgaande te verzoenen valt met hetgeen sinds het opkomen van de sociale beweging ook van Christelijke zijde over de werkstaking is gesteld.

In het bijzonder klemt de vraag of de uitspraken, gedaan door het Eerste Christelijk Sociaal Congres, met de voorgaande uiteenzettingen zijn te verzoenen. Naar mijn meening is dit wel mogelijk.

De uitspraken van het Congres waren reeds zeer voorzichtig. Bovendien, en dit is voor mij van on-eindig veel meer belang dan de formules, die toen zijn gekozen: wij hebben wel zeer goed te letten op den datum van dat Congres. Dat werd gehouden in 1891. De sindsdien verlopen 40 jaren hebben een zoo geheel anderen toestand gebracht, dat het geen pas geeft de toen genomen conclusies thans op tafel te leggen, zonder ons te bezinnen over de vraag, of de omstandigheden van toen en nu niet zooveel verschillen, dat de congressisten van toen, nu anders zouden spreken en misschien niet zouden deelen het inzicht van velen, die thans nog de werkstaking mogelijk stellen zonder de bovenaangeduide beperkingen. Veertig jaren geleden toch stond men midden in de heftigste worstelingen tot vrijmaking van den arbeid. Toen bestond, wat ik boven noemde, de ethische en economische slavernij. De omstandigheden, waaronder dus ook m.i. een werkstaking uiteindelijk nog geoorloofd kan zijn, waren in heel veel plaatsen van ons land aanwezig. Nu is dit niet meer zoo! Daarom is er m.i. geen strijd tusschen de uitspraken van dat Christelijk Sociaal Congres van 1891 en het boven door mij gestelde. Men moet die beraadslagingen niet berooven van het karakter van „tijd-rede”, hetwelk zij, althans voor een deel hadden. Immers, steeds zullen, in tijden van groote beweging, naar de nooden van dit oogenblik de gedachten allereerst uitgaan. Dat kan wel eens lastige consequenties hebben zooals nu blijkt. Maar de hoofdpunt blijft bij hen, die, later, in een nieuw gebouw, nog door het vroegere raam willen zien. Men leze na dit alles eens deze stelling (ex 1891):

„Het betrekkelijk recht van werkstaking kan geenszins worden ontkend” (men lette op het woord „betrekkelijk”). Ook deze uitspraak: „in sommige gevallen kan ze plichtmatig zijn”.

Na 1891 hebben wij gekregen de krachtige ontwikkeling van de vakbonden. Wij mogen die ontwikkeling dankbaar erkennen en slechts wonschen, dat die vereenigingen steeds bestuurd zullen worden door zulke mannen, die, geleid door een echt-Christelijken zin, bij een diep inzicht in Gods open-

baring ook zitten, dat om haar te op hun plannen in de toepassing te brengen zal vaak zwaaijen hun lof ten mel de zaam zijn g

Die ontwaan de hier geheel ander verkeer der en gestree van de der standes gekomen re dingen, m.i. staking ges daarvoor in moeilijk en als in de v nooit een a een ander doch welks zeer vergis vallen zond korenbond wellust ver nog blijft niet tegen zullen heb de zonde v ting, nooit van de zor

Er is no Men zou k arbeider, d zwakkere g de krachti juist is!), c waar de sl winst, well de vrouwe Christelijke nisten uitge legden, kne bestrijding Christendor adel erken opvatting plaats is d mijn overt indien men staande w delijk gebo „vrij” zijn genooten (hijzelf we welke doo eerst moge tuiging, da vere belev kan toonet van zijn H doesem te

's-Gr.

Vergadi

In dit gaderinger deelen. H van al de geven; da dien ware belang. D een onder over het g reformeerde gereforme

De eers ring van speciaal woordiger conferentie Profet Bentheim raat hiel recht. Pro geleerde i zooals m het kerkr maar in recht. Hij berustte Dr Mensi

le het muzyk-
oordeel, dat het
toefening even-
gewoest, zich
elend, temeer
in godsdienst-
aangeschreven
rekkingen, die
in ten opzichte
in maatschappe-

verzet, omdat
dat de zang-
niet met het oog
teksten en in
vangen mocht
ten, welke dan
een „dom ge-
alle tijden en
niet bepaald
noemen is. In-
dijn geweest en
n de zang het
orgel maar bij-
mene.

ten en gevoelen
unnen worden,
weertin onzer
jken psalm te
oogen van een
c. Wtenbogaert,
jdich en arger-
insuys tot het
verwekking van

den vroegeren
en, dan moeten
verkeerde aan-
tten op de ver-
waaronder dat
Maasrichtsche
opvatting van
eeling der pre-
sten de aan-
kerk, bij de
bij den ge-

IAN ZWART.

MEKE
VEN

ilofte.

of het voor-
een sinds het
k van Christe-
steld.

de uitspraken,
ciaal Congres,
zijn te ver-
wel mogelijk,
ren reeds zeer
or mij van on-
aules, die toen
goed te letten
werd gehouden

jaren hebben
gebracht, dat
een conclusie
is te bezinnen
n van toen en
congresisten
en misschien
elen, die thans
en zonder de
g jaren geleden
te worstelingen
i bestond, wat
onomische sla-
nder dus ook
nog geoorloofd
itsen van ons
r zool! Daarom
uitspraken van
1891 en het
die beraadsla-
kter van „tijd-
deel hadden
van groote be-
t oogenblik de
kan wel eens
nu blijkt. Maar
in een nieuw
am willen zien.
ling (ex 1891):
erksteking kan
lette op het
uitspraak: „in
lig zijn”.

krachtige ont-
mogen die ont-
chts wenschen,
rd zullen wor-
door een echt
t in Gods open-

baring ook een zoo hoogstaand karakter zullen be-
zitten, dat zij niet zullen meêpraten met de massa
om haar te gerieven, maar zullen verstaan, dat zij,
op hun plaats, ook geroepen zijn om hun volge-
lingen in de eerste plaats verder te brengen in de
toepassing van de Christelijke beginselen, verder
te brengen in de naleving van Gods geboden. Dat
zal vaak zeer moeilijk zijn; verguizing zal dan dik-
wijls hun lot zijn; doch zij mogen zich dan troos-
ten met de overtuiging, dat zij Gode meer gehoor-
zaam zijn geweest dan den menschen.

Die ontwikkeling van de vakverenigingen heeft
aan de hier aan de orde zijnde vraagstukken een
geheel ander aanzien gegeven. Evengoed als in het
verkeer der volkeren de oorlog veroordeeld wordt
en gestreefd wordt naar overleg ter beslechting
van de geschillen, zoo diende ook in het verkeer
der standen niet meer met het nu, bij de tot stand-
gekomen radicale wijziging in de machtsverhou-
dingen, m.i. reeds verouderde wapen van de werk-
staking gestreden te worden, doch moest overleg
daarvoor in de plaats treden. Dat dit vaak even
moeilijk en dikwijls ook even onvruchtbaar zal zijn
als in de volkeren-conferenties ervaren wordt, mag
nooit een aanleiding wezen om nu te grijpen naar
een ander middel, dat wel krachtadiger kan zijn,
doch welks aanwending, indien ik mij niet al te
zeer vergis, in vele, zoo niet in de meeste ge-
vallen zonde is en blijft. En zelfs, indien die vol-
kerenbond uiteen zou vallen, en alle conferentie-
wellust verdwijnt en de oorlogen weer komen, dan
nog blijft de eisch, dat patroons en arbeiders
niet tegen elkaar zullen vechten, maar met elkaar
zullen hebben te spreken, waarbij de onwil en dus
de zonde van den een, volgens Christelijke opvat-
ting, nooit worden mag, aanleiding tot of grond
van de zonde van den ander.

Er is nog een ander ding, waarop ik wijzen wil.
Men zou kunnen klagen, dat op zoo'n manier de
arbeider, die in economisch opzicht menigmaal de
zwakkere geacht wordt (wat, indien men denkt aan
de kracht der vakverenigingen, niet steeds meer
juist is!), dan toch gedrukt wordt naar het hoekje
waar de slagen vallen. Ik wil hierbij wijzen op de
winst, welke het Christendom gebracht heeft aan
de vrouwen. Van het Christendom en van de
Christelijke zede is voor en na door alle femi-
nisten uitgeschreeuwd, dat zij de vrouw aan banden
legden, knechten enz. enz. Onder ons zal het geen
bestrijding meer ontmoeten, dat de vrouw door het
Christendom juist is opgeheven en in haar vollen
adel erkend, ook al houdt diezelfde Christelijke
opvatting vast, dat er voor de vrouw een andere
plaats is dan voor den man. Zoo ook wordt naar
mijn overtuiging de arbeider werkelijk verheven,
indien men hem zoo krachtig als in het boven-
staande werd bepleit, gebonden acht aan het God-
delijk gebod tot arbeiden. Al zal hij dan niet zoo
„vrij” zijn als vele van zijn „vrij”-denkende vak-
genooten (in 't gaan op eigenwillig gekozen wegen),
hijzelf weet, dat hij staat in de ware vrijheid,
welke door de gebondenheid aan Gods geboden
eerst mogelijk is. Hij heeft daarbij dan ook de over-
tuiging, dat hij ook eerst op deze manier een zu-
ivere beleving van de door hem beleden beginselen
kan toonen en aldus kan voldoen aan het gebod
van zijn Heiland, om een zoutend zout, een zuur-
deesem te wezen.

(Wordt vervolgd.)

's-Gr.

A. SCHILDER.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN

Vergadering van den Reformierte Bund voor
Deutschland.

II.

In dit artikel willen we van de eigenlijke ver-
gaderingen van den Reformierten Bund iets mede-
deelen. Het ligt natuurlijk niet in onze bedoeling
van al de vergaderingen een uitvoerig verslag te
geven; daarvoor waren er wel wat veel en boven-
dien waren sommige voor Nederland van minder
belang. De vier hoofd-referaten handelden over
een onderdeel der gereformeerde kerkgeschiedenis,
over het gereformeerde ouderlingenambt, over gere-
formeerde ethiek en over de inrichting van den
gereformeerden eeredienst.

De eerste twee referaten werden in de vergade-
ring van Pinkstermaandag-middag gehouden, die
speciaal voor ouderlingen en gemeente-vertegen-
woordigers was belegd. Leider van deze ouderlingen-
conferentie zou de vroegere rijksminister van justi-
tie Professor Dr. Bredt zijn, die indertijd op de
Bentheimer vergadering van den Bond een refe-
raat hield over het oudste gereformeerde kerk-
recht. Professor Bredt is hoogleraar in de rechts-
geleerde faculteit, naar ik meen te Marburg en...
zooals men misschien weet wordt in Duitsland
het kerkrecht niet gedoceerd in de theologische,
maar in de juridische faculteit bij het wereldlijk
recht. Hij was door ziekte echter verhinderd en zoo
beruuste de leiding der ouderlingen-conferentie bij
Dr. Mensing, advocaat en kerkmeester te Elberfeld.

Referenten waren ds Klugkist Hesse uit Elberfeld
en ouderling Dehnen uit Vörde, bij Emmerik.

Pastor Klugkist Hesse zal aan meerdere Refor-
matie-lezers bekend zijn, omdat hij twee jaar ge-
leden op de Jubileumfeesten van de Vrije Univer-
siteit een korte toespraak hield uit naam van de
gereformeerde kerk te Elberfeld. We zouden hem
„den Rullmann” van de Deutsche reformierten kun-
nen noemen. Op uitnemend populair-wetenschap-
pelijke wijze doet hij de geschiedenis van de gere-
formeerde kerk in Duitsland, vooral uit haar
bloeitijd in Oost-Friesland en aan den Rijn, weer
leven voor zijn lezers uit de 20ste eeuw, opdat
die daaruit bezieling zullen putten tot hun strijd
voor de gereformeerde religie.

Zoo schreef hij o.a. een lijvig werk over Menso
Alling, den Elder calvinist in het tijdperk der
contra-reformatie te Emden; over Adolf Claren-
bach, den martelaar voor de gereformeerde leer
aan den Rijn, terwijl hij op de vergaderingen van
den Reformierten Bund zich ook veelal de taak
ziet toegewezen, om de kerkgeschiedenis van de
plaats waar vergaderd wordt, naar voren te bren-
gen. Zoo was het drie jaar geleden te Bentheim,
zoo was het dit jaar te Moers, waar de Elberfelder
pastor sprak over „Het Heimatrecht der gerefor-
meerde belijdenis in het graafschap Moers”.

Een hoogst interessant referaat, voor een Neder-
lander ook al, omdat het contact tusschen ons
land en het graafschap Moers, waarvan Prins Wil-
lem I ook den graventitel voerde, in vroeger eeuwen
zoo levendig is geweest. Zoo was de eigenlijke re-
formator van het Moerser-land de Gelderschman
Hendrik van Melius, die in het jaar 1536 door
den graaf van Moers uit Wittenberg naar zijn ge-
bied werd gehaald. Melius' hoofdwerk „De hoofd-
som der Heilige Schrift”, in Luthers geest geschre-
ven, werd in 't Engelsch, Fransch en Nederlandsch
vertaald.

Een latere graaf, Adolf van Moers, die van den
kerkeraad te Utrecht het getuigenis ontving, dat
hij „kundig was in zaken der waarheid”, was de
held uit den Geuzentijd.

Natuurlijk hoorden we, net als in de geschiedenis
van een Nederlandsche gereformeerde kerk, ook
van Piëtisme en Rationalisme. Interessant te ver-
nemen was, hoe de handvaste theologie der dorsch-
vlegels van de Moerser gemeentenaren het won
van de tolerantie der synode, toen deze een pre-
dikant wenschte te handhaven, dien de gemeente
om zijn verlichte denkbeelden niet langer duldde.

Bij dit onderdeel van het historische referaat:
de uitoefening der kerkelijke tucht, maar dan in
kerkelijk-geordenden weg, sloot zich de voordracht
van den tweeden referent aan. Deze voordracht
was getiteld: „De taak der ouderlingen en ge-
meente-vertegenwoordigers in een gereformeerde
gemeente”, en de referent was ouderling Dehnen
uit Vörde. Broeder Dehnen is geen theoloog van
beroep, hij is een boer uit de omgeving van
Emmerik, maar in zijn voordracht gaf hij blijk van
een helder oordeel, ook in godgeleerde aangelegen-
heden. Hij stamt dan ook uit een goed gereformerd
geslacht. Omtrent zijn vader, eveneens een boer,
hoorden we, dat deze altijd om zes uur zijn ge-
wone dagtaak als geëindigd beschouwde om zich
dan te wijden aan de studie van Schrift en be-
lijdenis. Zijn zoon, de referent, behoort tot de groep
der Jong-Reformierten, die wij het beste kunnen
vergelijken met de gereformeerden van Nederland.
Gedurende den oorlogstijd had hij als soldaat meer-
malen de Nederlandsche godsdienstoefeningen te
Wesel bijgewoond en later was hij in aanraking ge-
komen met een ouderling der gereformeerde kerk
van Arnhem (we meenen, dat het een zekere broe-
der Van Loo is geweest) aan wiens omgang hij
veel had gehad.

Allesmaal kleinigheden, zult ge zeggen. Onge-
twijfeld, maar ook den dag der kleine dingen mogen
we niet verachten. Door deze kleinigheden was de
aandacht van Dehnen den Nederlandsch-gerefor-
meerden kant uitgeleid, hetgeen in zijn referaat
ook duidelijk te merken was aan de vele aanha-
lingen uit de Nederlandsche Geloofsbelijdenis en
uit de in het Duitsch vertaalde werken van Dr. A.
Kuyper, over het wezen en de tucht der kerk.

Dit referaat willen we iets uitvoeriger mededeelen.
Eerst werd gevraagd: Wat is een gereformeerde
gemeente? Toen: Wat is het ouderlingenambt? En
ten slotte: Wat is de taak van de ouderlingen?
Een gereformeerde gemeente — aldus br. Dehnen
— is een levende gemeente, die haar bestaans-
grond vindt in de uitverkiezing Gods; zij is een
belijdende gemeente, die niet alleen het oude eert,
maar ook in het heden haar stem verheft; zij is een
geregeerde gemeente, die niet staat onder mensche-
lijke leiders, maar onder Christus, haar Koning,
die haar kocht; zij is een vrije gemeente, die al-
leen in vrijheid tegenover den staat gezond kan
blijven; en eindelijk is zij een hopende gemeente,
die haar volmaking nog wacht.

Omtrent het ouderlingenambt hoorden we op-
merken, dat dit in Duitsland na de revolutie-
jaren 1789 en 1918 nieuwen opbloei had gekend.
Wel eenigszins verdacht! Krachtens de leer der
volkssoevereiniteit werd de Duitse ouderling dan
ook meer als vertegenwoordiger (Vertreter) dan als
regeerder der gemeente beschouwd, en zijn ambt
als een burgerlijk eere-ambt gezien.

Als voorwaarden voor het schriftuurlijke ouder-
lingenambt noemde de referent allereerst een levend
geloof, in den zin van vraag 21 van den Heidel-
berger Catechismus, vervolgens bijzondere geschik-
theid, roeping en kennis van Schrift, belijdenis en
hedendaagschen tijd.

Tot de theologen van den Bond richtte hij hier
de vraag, of zij niet konden helpen aan een hand-
boekje voor den ouderling!

Uitvoerig stond br. Dehnen eindelijk stil bij de
taak van den gereformeerden ouderling. Onze ge-
meenten — zoo bekende hij — zijn niet meer
dan een droevig overblijfsel, een nachthutje in
den komkommerhof. Daarom heeft de gereformeer-
de ouderling, evenals Nehemia op te bouwen en
af te weren. Hij heeft de kudde te hoeden. Daarvoor
is noodig:

1e. een flinke organisatie van de plaatselijke
gemeenten, met bijv. lokalen, waar men elkander
kan leeren kennen;

2e. een acht hebben op de leer, dat deze in over-
eenstemming met den Catechismus is, terwijl op
de volkscholen leerboeken met den Heidelberg-
en bijbels zonder platen moeten gebruikt;

3e. een acht hebben op de leeraars. Kiest u
geen leeraars, zoo wakte br. Dehnen op, die me-
nen dat de waarheid nog moet worden uitgevonden
of dat onkruid nog een soort van tarwe is;

4e. een acht hebben op den vorm van den eere-
dienst, opdat het blijve een aanbidding in geest
en waarheid en de liturgische roes buiten de
bedding onzer kerken blijve;

5e. een acht hebben op de tucht, naar Calvijn,
de levenszenuw van de kerk. Veronachtzamen van
de tucht beteekent inzinking der gemeente. Waar
God niet wordt geheiligd, wordt de Heilige Geest
bedroefd;

6e. een acht hebben op al hetgeen Christus ons
geboden heeft. Zoo dient met name het algemeene
priesterschap der geloovigen in eere gehouden, en
de gemeenschap binnen de gemeente tot haar
recht te komen. (Dit tegenover de Duitse Ge-
meenschaps-beweging, waar men het hart uit de
kerk verlegt naar de gemeenschap.)

Nog allerlei praktische punten werden genoemd,
waaraan de ouderling zijn aandacht te besteden
had: zoo o.a. aan de school, opdat de verhouding
van kerk en school werd opgehelderd, waartoe
het streven der evangelische schoolverenigingen
diende gestuurd.

Broeder Dehnen besloot zijn ernstige, maar wel
wat overvolle voordracht met de woorden: „Wan-
neer wij alles gedaan hebben, zijn we nog slechts
onnutte dienstknechten. Niet ons, maar Uwen Naam
geef eer!”

...

Zeer, zeer jammer was het, dat op deze rede,
waarvan Dr. Mensing opmerkte, dat sommigen haar
misschien een harde rede hadden gevonden, in
het geheel geen discussie volgde. Voor een deel
was dit aan den referent zelf te wijten, omdat hij
te uitvoerig was geweest, maar toch had o.i. het
moderamen naderhand nog gelegenheid voor ge-
dachtenwisseling moeten geven, zooals dat ook
met het referaat van Peter Barth het geval was.
Dan zou ook zijn gebleken in hoeverre de gedach-
ten van br. Dehnen en van de Jong-gereformeerden
weerklink hadden gevonden bij de vergadering. Nu
bleek dat niet!

Het feit echter, dat zulk eenforsch en zuiver
geluid werd gegeven en dat het moderamen van
den Bond een referent uit den Jong-gereformeerden
kring had gekozen, mag o.i. hoopvol worden ge-
noemd.

De gedachten van br. Dehnen werken door en tot
een Aussprache zal het na korter of langer tijd
wel komen. Moge de toepassing er dan ook op
volgen.

F. DRESSELHUIS.

IPERSSCHOUWT

Het Congres der Regenwormen.

In „Kerk en Volk” geeft Ds G. Westmijse een para-
frase van een passage uit Manfred Kybes: Unter
Tieren, aldus:

De regenwormen hadden een congres belegd.

Het was een modern congres. Daarom heette het
niet Congres der regenwormen, maar het C. d. R.

Het C. d. R. had plaats in den tuin op een goed
stoffige plek. De referaten liepen alleen over de cul-
tuur van den bodem. Een verderen horizon kennen
de regenwormen niet. Zij kruipen op de aarde en eten
aarde. Het zijn arme, bescheiden lieden, maar zij zijn
nuttig en noodig. De aarde zou zonder hen niet ge-
dijen. Hun arbeid moet gedaan worden.

Het was avond. Schemering lag op de paden, waar-
langs het C. d. R. was samengekropen.

Een lange, oude regenworm bekleedde den voor-
zitterszetel. Hij besprak enkele locale vragen, de samen-
stelling betreffende van den bodem van den tuin,
waarin zij werkten. Hij kon op verheugende resul-
taten wijzen.

„Wij zijn al heel diep in de aarde doorgedrongen”,
zei de voorzitter van het C. d. R. „Wij zijn door aard-
lagen gekropen, waarvan men te voren geen weet